

Incompliment informatiu i comunicació audiovisual

Jordi Pericot i Canaleta

Comunicar-se no és simplement codificar, empaquetar pensaments, idees... i remetre'ls al destinatari, perquè aquest els descodifiqui i recuperi els pensaments i les idees que prèviament eren a la ment de l'enunciador. Entre les representacions semàntiques dels enunciats i les interpretacions concretes d'aquests enunciats no hi ha necessàriament una correspondència biunívoca, sinó que, en la mesura que està sotmesa a la interpretació de l'enunciatori, aquesta relació acostuma a tenir un caràcter multívoc.

Qualsevol recepció d'un enunciat està subjecta a una estructuració interpretativa que actua en dos plans simultanis (1):

a) Com a observació directa *de* la realitat, on l'enunciat és interpretat segons els dictàmens de l'experiència sensorial o observacional dirigida a les coses i als estats perceptibles. Subjecte a les regles perceptives concretes, aquest primer nivell interpretatiu permet avaluar l'enunciat des de l'experiència personal de l'individu. L'enunciatori, a partir dels referents perceptius, intenta que l'enunciat adquireixi un sentit i esdevingui intel·ligible i creïble. Aquest tipus d'interpretació ve condicionada per l'existència d'una codificació convencional a diferents graus, des d'un sistema biunívoc i tancat (com, per exemple, els senyals de trànsit) fins a la comprensió dels estils o dels gèneres narratius, en els quals les relacions es multipliquen considerablement.

És el saber quotidià i personal que posseïm sobre una part de la realitat que, en el cas de la comunicació, podríem definir com un saber preteòric i intuïtiu, adreçat a les imatges per simple analogia amb el món real. En aquest primer pla, les imatges no actuen com a signe substitutiu, sinó "com la mateixa cosa".

b) Aquest saber de la realitat és condició i motivació d'un segon pla interpretatiu com a manifestació *sobre* la realitat. Dins l'acte d'enunciació també hem de considerar un altre tipus de procés comunicatiu que no és de naturalesa convencional i que, segons Sperber i Wilson, consistiria en el fet d'ostentar un estímul que copsi l'atenció del destinatari sobre un fet concret i amb la clara intenció de transmetre-li i fer-li comprendre el contingut, no codificat convencionalment, que vol comunicar-li.

És en el pla de la comprensió comunicativa on l'enunciat audiovisual fa referència al pla dels objectes socials com a camps semàntics determinats per la història del seu ús social. Aquest pla de la comprensió remet a la generació de productes simbòlics amb els quals es diu alguna cosa sobre la realitat.

És un saber categorial dirigit al sentit de l'enunciat i que l'enunciatari tracta d'entendre des de la seva relació intersubjectiva amb els altres individus i mitjançant la seva pròpia competència comunicativa.

Situats en aquest segon pla, intentarem analitzar el procediment bàsic de la informació "no dita", és a dir, la formada per indicacions que l'enunciador té intenció de transmetre, encara que de manera no explícita, però sí amb la confiança que l'enunciatari intentarà de recuperar-la. Amb aquest objectiu, l'enunciador i l'enunciatari, cadascun des del seu rol, inicien un procés d'intercanvi per tal d'atribuir un significat als elements enunciats.

Des d'aquesta perspectiva, partirem de la premissa que les propietats pertinents d'un objecte, fins i tot les que podríem considerar més objectives, són tributàries de les capacitats cognitives de l'ésser humà i estan lligades a la manera en què són percebudes per aquest en funció de la seva competència comunicativa. Aquest procés de significació es realitza, doncs, des de dues situacions diferents, la de l'enunciador i la de l'enunciatari, i solament s'acompleix un acte comunicatiu quan els sentits que li donen són més o menys equivalents, encara que mai no del tot coincidents.

Des del seu rol, l'enunciador no es limita a donar una informació preteòrica i intuïtiva de la realitat on les imatges serien simples substituïts de la realitat sinó que, fent referència al pla dels objectes socials, també pretén manifestar-se sobre la realitat. Per aportar aquesta informació recorre a un saber categorial amb la intenció que l'enunciatari compregui coses que no es corresponen directament amb l'enunciat que rep.

D'altra banda, l'enunciatari, des de la seva natural presumpció de credibilitat, és portat a interpretar l'enunciat com una descripció certa de la realitat, excepte en aquells casos en què considera que la irregularitat i la insuficiència dels significats disponibles requereix una interpretació diferent. En aquests casos, l'enunciatari interpreta que l'enunciat s'ha de situar més enllà de la primera comprensió convencional i ha d'identificar un significat alternatiu que esdevingui coherent amb la intenció comunicativa de l'enunciador.

El procés inferencial

Així, quan l'enunciat, per la seva ambigüïtat, no pot garantir una comprensió unívoca i objectiva del missatge, l'enunciatari recorre al context i, mitjançant un procés inferencial d'intercanvis i suposicions intenta reequilibrar i complementar l'enunciat. D'aquí l'interès d'una anàlisi del procés pel qual un enunciat audiovisual, jutjat "incomplet" arriba a activar els mecanismes inferencials que han de permetre el seu reequilibri informatiu.

Aquest procés tindrà lloc si hi concorren les particularitats següents:

1. Incompliment de les normes. L'aparició de l'enunciat ha de comportar una modificació perceptible de les normes o regles normalment previsibles en un acte informatiu i la constatació que l'enunciador no les respecta.

2. Raons per incomplir. S'ha de posar de manifest que aquesta modificació, o no respecte

de les regles, s'ha fet de manera intencionada per part de l'enunciador i així és reconegut en la ment de l'enunciatari. L'enunciatari ha de creure que hi ha raons, perquè l'enunciador obri d'aquesta manera i l'enunciador, malgrat aquesta irregularitat, dóna proves que té la intenció de cooperar en l'acte de comunicació.

3. *Un pacte de col.laboració mútua.* Amb l'objectiu de mantenir aquesta creença, l'enunciatari suposa que l'enunciador, implícitament, vol dir una altra cosa d'allò que explícita. L'enunciador, per la seva part, ha de suposar que l'enunciatari és competent per figurar-se que la suposició que fa és necessària.

4. *Inici del procés inferencial.* A la vista d'aquestes particularitats, i amb l'objectiu d'arribar al significat implicat, l'enunciatari posa en marxa el corresponent procés inferencial.

1. Incompliment de les normes

En iniciar un acte comunicatiu, els actors posen en marxa una activitat col·lectiva en la qual cadascú ha de poder comptar amb l'altre per aconseguir l'acte proposat. És a dir, per aconseguir el fi proposat, l'enunciador ha de respectar, en primer lloc, unes regles o màximes. Aquestes màximes, definides per Grice sobre la base de les categories kantianes de quantitat, qualitat, relació i modalitat, desenvolupen el principi de cooperació i es formalitzen en les categories d'estricta informativitat (quantitat), de sinceritat (qualitat), de pertinència (relació) i de les bones formes (modalitat). Cadascuna d'aquestes categories agrupa unes màximes o regles que els actors d'un acte comunicatiu han d'acceptar i respectar per tal d'aconseguir una comunicació reeixida, ideal i teòricament òptima.

Grice relaciona la categoria de l'estricta informativitat amb la quantitat d'informació que s'ha de donar i, en aquest sentit, s'ha de contribuir aportant tanta informació com la intenció comunicativa requereix. Així, en principi no es pot donar informacions a una persona que ja les posseeix. Sobretot, com indica Ducrot, si tenim el deure de saber que les posseeix. També seria faltar a l'estricta informativitat el fet de donar més informació de la que és necessària. L'enunciador, per tal que l'acte comunicatiu sigui reeixit, ha d'indicar, en el punt escollit, l'extensió exacta dels fets exposats.

La categoria de sinceritat fa referència a la qualitat informativa: en aquest sentit, l'enunciador ha d'intentar que la contribució sigui vertadera, o bé creure que ho és, i tenir-ne proves suficients. Segons Ducrot, en virtut d'aquesta llei cal dir solament allò que creiem que és veritat. Tenint en compte l'interès d'aquest treball en la comunicació visual, cal assenyalar que aquesta llei sols és vigent quan l'enunciatari creu que les enunciacions fan referència a la realitat. Normalment, aquesta norma equival a un contracte de confiança, pel qual el destinatari considera com a fonamentades les asseveracions que se li adrecen.

La categoria de pertinència ens obliga a dir coses rellevants, és a dir, a fer referència a tot allò que hom suposa que està relacionat amb el que es diu. De poc serviria, per exemple, il·lustrar amb aquesta fotografia un article sobre l'aixecament de la immunitat a Pinochet, ja que amb aquesta imatge l'enunciador no dóna cap informació addicional a l'enunciatari: ni

tan sols diu res que sigui rellevant per al tema.

Imatge 1: extreta d'un anunci d'assegurances.

Finalment, la categoria de la bona forma es relaciona amb la manera de dir les coses, més enllà del tipus de coses que cal dir: s'han de dir de manera clara i evitar les expressions obscures, ambigües. Aquest principi ens porta a ser breus i ordenats en les nostres enunciacions audiovisuals (2).

Com hem dit, el respecte a aquestes màximes és, en principi, condició necessària per aconseguir un acte comunicatiu reeixit. No obstant, una de les paradoxes del procés comunicatiu és que, si bé es fonamenta en l'aplicació de totes les categories i màximes i en el seu respecte, desobeir-les de manera intencionada, lluny d'impossibilitar la credibilitat de l'enunciat, condueix a sentits inexpressats, bàsics en una realitat comunicativa. Encara que també cal tenir en compte que l'incompliment *excessiu* de les màximes genera un conflicte susceptible de trencar la comunicació i de provocar que l'acte esdevingui fallit.

En un discurs rarament es dóna tota la informació requerida per l'enunciatari. Sempre es dóna la que l'enunciador, d'acord amb les circumstàncies i amb les possibilitats del moment, jutja necessària. Com diu Jean-Michel Besnier (1991), la comunicació ens imposa interpretar i fer inferències que desafien la codificació. En primer lloc, l'enunciatari infereix que l'enunciador li ha dit "allò que li ha dit" (que ha volgut expressar en el sentit de les paraules i imatges que ha enunciat) i, després que, "té en compte el context" per determinar de quin acte de parla es tracta. En constatar que l'acte viola aparentment una màxima conversacional, infereix que s'acompleix indirectament un segon acte, de manera que, al cap i a la fi, l'enunciador ha acabat dient "allò que ha dit".

La violació aparent de les màximes es manifesta quan, després d'haver identificat cadascun dels elements d'un text i d'haver-ne reconegut el sentit directe, l'enunciatari no arriba a extreure'n un sentit global que li permeti comprendre la intenció enunciativa, ja sigui perquè els significats primers no serveixen per a la significació sentida pel lector o, també, perquè els possibles significats entren en conflicte i no permeten iniciar un procés selectiu, o simplement perquè hi ha un espai incomplet en els significats disponibles.

Imatge 2: Nando, *El País*, 26 d'octubre de 1998.

Com veiem en aquest exemple, els significats "primers" de la imatge 2 no responen a la veritable intenció enunciativa de l'autor. És a dir, l'enunciador no vol informar-nos que un munt de mans surten d'una caixa. Per tant, els conflictes que genera la seva lectura són interpretats com a intencionats i denoten una voluntat de suggerir uns significats més enllà de l'enunciat mateix, que en aquest cas estan relacionats amb la treva d'ETA, uns mesos abans de les eleccions basques..

2. Raons per incomplir les normes

Quan apareix una infracció, la primera reacció de l'enunciatari no és la d'acusar d'incompliment l'enunciador, sinó de pressuposar que, encara que hi hagi una infracció *formal* hi ha respecte al sentit tramès. En aquests casos s'evidencia un significat implicat que no és altre que el que cal afegir per restablir l'equilibri en el conjunt de les màximes. Si un enunciat és, per exemple, redundant, banal, i, no obstant això l'enunciador dóna proves de respectar la resta de màximes, la primera interpretació de l'enunciatari no prové de considerar-lo informativament poc rellevant o inadequat pel fet que viola la categoria de pertinença, sinó que el considera desequilibrat i, que per tant, això implica que cal afegir un significat diferent per restablir la precisió informativa. Si pensem en la imatge 1 d'aquest article, l'enunciatari hauria de pensar que l'enunciador produeix una infracció formal per poder comunicar un sentit implicat que en aquest cas podria ser, per exemple, la impossibilitat d'il·lustrar la informació amb una imatge més explícita.

Searle considera que les implicatures poden sorgir del fet de posar en relació l'aparent violació d'una màxima i la presumpció que, malgrat aquesta violació, l'enunciador vol

continuar col.laborant en l'acte comunicatiu. Malgrat la irregularitat comunicativa, l'enunciatari reconeix el desig de cooperar, en aquelles situacions on es posa de manifest una irregularitat, i interpreta que l'enunciador té raons suficients per no donar tota la informació requerida i que confia que l'enunciatari s'esforçarà a buscar-les per tal d'interpretar adequadament aquesta mancança.

L'esforç que suposa acomplir un acte enunciatiu indica, per ell mateix, la voluntat de l'enunciador de produir un efecte contextual i la creença que l'esforç que requereix aquest propòsit no és major del necessari. L'enunciatari entén que té voluntat de comunicar una cosa i pressuposa que l'esforç invertit per aconseguir aquests efectes ha estat valorat per l'enunciador, i si l'ha efectuat és perquè considerava que valia la pena, ja que no era superior al necessari per aconseguir els efectes contextuais desitjats.

Segons Sperber i Wilson, aquest esforç es pot mesurar en termes semblants als utilitzats per mesurar la productivitat, és a dir, valorant comparativament "costos" i "beneficis". Així, l'efecte contextual o inferència estarà en relació amb l'esforç que s'ha d'invertir per aconseguir aquest efecte i, consegüentment, un supòsit serà rellevant en un context en la mesura que els efectes contextuais siguin amplis, i que l'esforç requerit per obtenir-lo sigui petit. Aleshores, l'enunciatari pot pressuposar que l'esforç realitzat per l'enunciador mereixia la pena i que, per tant, els efectes són susceptibles d'interessar l'enunciatari. Per tant, la comunicació eficient serà aquella en què l'enunciador aconsegueixi aportar el major nombre d'efectes contextuais a canvi d'un esforç mínim en el processament de la informació.

D'altra banda, la capacitat d'un enunciadador per insinuar o suggerir una cosa ha d'equivaler a la capacitat de l'enunciatari per rebre la informació implícita que l'enunciador no vol enunciar explícitament. Aquesta aptitud d'entendre els sobreentesos, permet inferir les implicatures desitjades per l'enunciador a partir de la informació prèviament explicitada per aquest, i la seva recuperació serà reeixida si la selecció de les premisses i les conclusions a què arriba l'enunciatari són el reflex de la hipòtesi que l'enunciador s'ha format sobre els coneixements previs i els recursos de què disposa l'enunciatari.

Evidentment, pot donar-se el cas que l'enunciador sobrevalori l'enunciatari i el cregui capaç de suplir una premissa que en realitat desconeix. En aquest cas, l'acte comunicatiu esdevindrà fallit. Com també ho seria en el cas contrari, si l'enunciador, erròniament, no compta amb uns coneixements que l'enunciatari té. En aquest sentit, l'enunciador és responsable que el seu discurs sigui reeixit i veraç, en el sentit que prèviament ha de valorar si l'enunciatari és capaç de recuperar unes determinades premisses del seu discurs i obtenir-ne una interpretació òptimament coherent amb el principi de pertinença.

Cal afegir que el grau d'intensitat amb què s'explicita la transgressió d'una màxima, si bé no incideix directament en la validesa de la implicatura, sempre transmet uns significats afegits que l'enunciatari tindrà en compte. Així, un incompliment discret, sense ostentació, porta a interpretar la transgressió com a aparent o mínima, i permet creure o simular que l'enunciador respecta totes les màximes i transforma la implicatura com l'objecte d'una complicitat secreta que reforça el pacte de cooperació. Per contra, un incompliment obert, explícit i clar d'una de les màximes no admet l'equívoc, ni l'aparent acceptació del discurs

directe, la qual cosa descarta la possibilitat d'una complicitat secreta.

De totes maneres, no podem obviar que l'incompliment de les màximes pot portar, en una situació extrema, a la desconexió dels lligams comunicatius. Per exemple, si es dona menys informació de la necessària i, a més a més, es falseja de manera evident la resta de la informació, els lligams de comunicació es desconnecten i les possibles implicatures que generi aquest acte seran alienes a la informació sol·licitada.

Un incompliment de les màximes "no controlat" per part de l'enunciador pot produir uns efectes diferents dels desitjats, i aquests varien segons quines siguin la màxima o màximes transgredides. Així, transgredir la màxima de la bona forma o modalitat de breuetat no és el mateix que violar la màxima de l'estricta informativitat o qualitat de veritat. En el primer cas, l'enunciatari estarà més disposat a buscar les raons que justifiquen la violació i a esforçar-se a descobrir les implicatures que se'n deriven. En el segon cas, fàcilment comportarà un trencament del procés comunicatiu. Per exemple, si es dona menys informació de la que es demana s'està infringint la màxima de l'estricta informativitat (quantitat) però, possiblement, aquesta infracció implica un respecte a la màxima de sinceritat (no dir allò que es considera fals, o de què no es tenen proves suficients).

3. El pacte de col.laboració mútua

Normalment, qualsevol acte de comunicació transmet automàticament una presumpció de col.laboració. L'enunciatari comprèn que l'enunciador, malgrat que ha emès de manera incompleta o defectuosa el seu missatge audiovisual, continua regint-se pel principi de cooperació, i que aquest és acceptat tàcitament i de bon grat per tots els actors que participen en l'acte de comunicació. També admet que aquesta participació té conformitat amb allò que exigeix la situació i està d'acord amb la finalitat o la direcció acceptades per part dels actors (3).

L'enunciador manifesta aquest desig de cooperar posant de relleu la transgressió d'una de les màximes en relació amb el respecte que li mereix la resta, i l'enunciatari, per la seva part, quan té proves de la transgressió accepta la violació de la màxima i pressuposa que si s'ha transgredit és perquè una altra màxima, considerada de rang superior, pugui ser més ben respectada. Aquest esforç discursiu és interpretat com una prova de la voluntat de cooperar de l'enunciador.

Des d'aquest punt de vista, la comunicació pot considerar-se com una activitat contractual basada en l'esforç de cooperació dels participants. Enunciador i enunciatari han de realitzar un esforç de comunicació que ha de ser, en cada moment, el que requereixin el propòsit i la situació en què l'enunciat està involucrat. Aquest esforç de cooperació requereix que cada actor, segons el principi de reciprocitat, reconeguin l'altre com a interlocutor efectiu, que pressuposi que qualsevol intercanvi comunicatiu és portador d'unes possibilitats. Unes possibilitats que cada actor intenta dominar, a fi d'influir sobre l'altre, i amb aquest objectiu negocia estratègies diverses (4).

D'aquí ve que el principi de cooperació sigui una condició preparatòria que els participants han d'observar, perquè els enunciats puguin ser interpretats adequadament. En cas de que

no es produeixi aquesta circumstància, un enunciat audiovisual seria jutjat inapropiat i esdevindria un cúmul inconnex i absurd de despropòsits.

Partirem, doncs, del fet que iniciar un intercanvi comunicatiu requereix, per part dels interlocutors, posar-se d'acord en un conjunt de fenòmens que impliquen que l'enunciació intenta expressar alguna cosa més que el sentit immediat de l'enunciat (5).

4. Inici del procés inferencial

Com qualsevol comportament humà, els actes comunicatius s'expliquen per un conjunt d'actes amb finalitat. Darrere cada acte comunicatiu hom pressuposa l'existència d'una intencionalitat que esdevé essencial a l'hora d'inferir la significació de l'acte. No té cap mena de sentit realitzar un acte independentment del seu objectiu. Així, una acció jutjada com a intencionada és una activitat comunicativa que porta en ella mateixa la presumpció de cooperació i invita l'enunciatari a realitzar l'esforç de processar la informació necessària a fi d'obtenir una correcta interpretació.

Per a Grice, el significat i la comunicació estan basats en el reconeixement, per part de l'enunciatari, de la intenció informativa que subjau en l'enunciat. L'enunciador, en assenyalar uns fets amb la intenció de comunicar una determinada cosa, informa l'enunciatari que en exposar aquells fets intenta comunicar-li una altra cosa que se situa més enllà del que explícita. L'enunciatari comprèn que l'enunciat va dirigit a ell i que l'enunciador intenta comunicar-li quins són els fets determinants que li permetran inferir les implicacions *predeterminades* pel text, i que l'enunciador ha calculat i valorat, a l'espera que l'enunciatari les recuperi i arribi a les conclusions que ha previst, i no unes altres (6).

Imatge 3: José Luis Martín, *El Periódico de Catalunya*, gener de 1998.

Així, mostrar la imatge del Che amb una mitra papal constitueix un acte pròpiament comunicatiu si el destinatari és competent i capaç d'inferir que l'estímul que se li presenta és mostrat intencionadament, i se pot determinar quin és el significat que l'enunciador intenta transmetre pel fet de mostrar-lo. (7)

La construcció del context

Interpretar la identificació correcta de la intenció que existeix en l'acte d'enunciació i significar el missatge en els termes que l'enunciador intenta transmetre-li obliga que l'enunciatari, quan rep el missatge, intenti superar una primera fase de *desconcert* i, amb aquest propòsit, inicia una operació de desambiguació. El primer objectiu d'aquesta operació és detectar en l'enunciat els elements rellevants suggerits i construir el context adequat sobre el qual es pugui assentar un seguit de supòsits jutjats creïbles.

En aquesta primera fase del procés, la rellevança dels elements exposats dependrà de la manera que modifiquin les expectatives de l'enunciatari. Així, un fet serà rellevant en la mesura en què sigui copsat com una forma no ordinària i discernit com una estructura particular.

Des d'aquesta perspectiva, els estímuls visuals solament assenyalen i fan ostensible una realitat amb l'objectiu que l'enunciatari construeixi la inferència necessària que li permeti elaborar i recuperar la intencionalitat comunicativa. Com diuen Sperber i Wilson, el que ve donat no és el context, sinó la presumpció que allò que s'ha dit, o es mostra, és rellevant. És a dir, que, si bé els pensaments inferits tenen el seu origen en els estímuls visuals mostrats, aquests no en són la causa directa. Els elements rellevants d'un enunciat no fan més que possibilitar que uns determinats pensaments o supòsits aflorin en la ment de l'enunciatari i conformin el context a partir del qual s'elaborarà el procés inferencial.

En conseqüència, la comprensió d'un enunciat jutjat com aintencionadament insuficient, i en tant que intenta "dir allò que no diu", obliga, en primer lloc, a analitzar els fets rellevants que manifesta en relació amb el context que genera. Aquesta deficiència es manifesta des de dues perspectives diferents i complementàries: *a)* no expressant un segment de l'enunciat, però sí, incloent-lo de manera implícita, i *b)* elidint un element del pensament i deixant al destinatari competent el restabliment d'aquesta absència intencionada.

a) En el primer cas, el sentit implícit va més enllà de la simple identificació i localització de referents. L'enunciatari recorre a les possibles enunciacions pressuposades en relació amb els principis narratius que el mateix text regula i que li donen sentit. Les implicatures textuais s'insereixen necessàriament en el text, encara que no són propietats lògicament deduïbles del que "es diu", sinó del fet de "dir allò que es diu" i, per tant, no tenen cap relació amb els valors lògics de l'enunciat. D'aquí que aquestes implicatures es defineixin per la situació interpretativa que genera el text mateix, fora del qual deixen de ser significativament coherents.

L'activació que porta a pressuposar-los ve motivada per una xarxa de relacions competencials delimitades pel *sobreentès* i formada per tot allò que és *presumible* o *possible*. Podríem dir que la implicatura textual és un tipus d'insinuació, d'hipòtesi, que permet *completar* l'autèntic contingut que l'enunciador ha volgut comunicar amb l'enunciat, i així restablir l'harmonia d'un discurs copsat com insuficient o irregular.

Estimulat, en primer lloc, per la informació que li aporta l'enunciat, l'enunciatari en processa una part: aquella que, pel seu valor informatiu i predictiu fiable, considera més rellevant. La fiabilitat ve definida pel grau de certitud que l'enunciatari considera que té allò que aparenta ser: així, un senyal com poden ser unes cases en runes, un fusell o el vestit militar de la persona seran predictibles per a l'enunciatari en la mesura en què siguin susceptibles de ser associats als continguts conceptuals *batalla*, *guerra*, *desesperació*, etcètera coneguts i jutjats com fiables per part de l'enunciatari. La resta de senyals queda simplement rebutjada o reduïda a previsible, en vistes a la continuïtat del procés.

Imatge 4: Reuter, *El Heraldo de Aragón*, 1997.

b) En la interpretació d'enunciats que manifesten la supressió d'elements del pensament, l'enunciatari va més enllà del text en si i recorre als significats que s'infereixen de l'enunciat adequadament contextualitzat. La correcta interpretació del fet suggerit dependrà de la competència plena de l'enunciatari i del fet interpretatiu que genera. D'aquí que les inferències s'han de buscar en l'acte d'enunciació i l'oportunitat d'ús en un context de suposicions i conclusions intuïtives que l'enunciatari, per la seva capacitat de raonament no formalitzat, extreu de la seva competència comunicativa global.

Així, el procés d'inferències, del qual sorgiran nous significats més enllà d'allò que significa, no ve donat únicament per l'enunciat, sinó per la comprensió d'allò que implica dins unes determinades condicions d'ús en un context format per un conjunt de pensaments que admet o imagina com a certs en un moment, i que són extrets del conjunt total de pensaments que un individu té catalogats com a representació del món real: opinions personals, suposicions, creences, desitjos, etc.

L'enunciatari considerarà, entre tots els contextos possibles, el que jutgi com a més adequat pel fet que possibilita la relació dels efectes contextuais amb els objectius desitjats per l'enunciador. Les heurístiques utilitzades no deriven necessàriament dels processos lògics: l'enunciatari estableix un seguit d'hipòtesis o supòsits que, dins els límits que imposa la seva memòria, el grau d'atenció i les regles deductives que posseeix, el porten, segons Sperber i Wilson (1987: 701), "de manera automàtica" a extreure'n les implicacions

pertinents en relació amb els supòsits i les informacions que té memoritzats i que jutgi raonables i no banals. Inferir és, doncs, "el procés pel qual una suposició és acceptada com a vertadera o probablement vertadera, segons la força de la veritat o de la probabilitat d'altres presumpcions" (Sperber i Wilson, 1986: 68).

En el transcurs del procés inferencial, l'enunciatari s'esforça a reconèixer uns supòsits capaços de donar un sentit coherent a l'acte d'enunciació. Amb aquest objectiu, utilitza les entrades informatives que rep dels elements més rellevants de l'enunciat i les que li ofereixen els espais competencials, per col·locar alguns supòsits inicials en la memòria i iniciar el funcionament deductiu del que, segons ell, satisfà cadascuna de les entrades.

Cada supòsit suggereix nous supòsits, i de la seva combinació se n'obtenen noves inferències sintètiques. Al seu torn, la nova situació inferida es combina amb les suposicions pre-existents per modificar i millorar el context. D'aquesta confrontació es dedueixen uns efectes contextuais de reforçament dels supòsits previs.

Per a l'enunciatari, la recuperació de les implicatures és condició i motivació de noves inferències. La implicatura s'associa a nous pensaments o supòsits dins el marc de la seva competència comunicativa global, i busca en el nou conjunt els supòsits, que condueixen a la interpretació més rellevant possible, és a dir, a la major quantitat possible d'efectes contextuais. Així, a mesura que avança el procés d'interpretació, es van incorporant les successives accions interpretatives i el context va variant. D'aquí ve que cada nou enunciat, encara que es nodreixi de la mateixa capacitat d'inferència que els enunciats previs, s'ubiqui en un context diferent. És per això que el context es caracteritza pel seu caràcter dinàmic i variable. No és fix ni ve donat prèviament, sinó que l'enunciatari l'escull en cada moment.

Jerarquia de supòsits

Normalment, qualsevol enunciat està farcit d'ambigüitats i ambivalències referencials, sorgides de l'incompliment de les màximes, i, per tant, és susceptible de ser interpretat de maneres molt diverses. Tot i així, la dificultat principal no prové de la diversitat de possibles interpretacions sinó d'elegir els supòsits més adequats a la intenció de l'autor. És a dir, de deslligar-los de la resta de supòsits possibles.

Per aconseguir aquesta jerarquització i aquesta selecció disposem, com a éssers comunicativament competents, d'un coneixement compartit previ sobre la representació del món, així com d'uns esquemes d'emmagatzament cognitiu capaços d'atribuir uns determinats sentits als estímuls percebuts (8).

Aquesta competència comunicativa ens permet valorar i jerarquitzar els possibles supòsits: no tots els supòsits tenen la mateixa importància relativa ni tampoc són igualment vertaders. Aquestes diferències sorgides de la relació entre l'enunciació i el conjunt de pensaments que motiva són decisives a l'hora d'extreure'n inferències (9).

Així, en el transcurs del procés s'eliminen aquells senyals jutjats com a coneguts, ja que

els supòsits que podrien generar aquests senyals no comportarien cap mena de modificació del context actual i, per tant, mancarien d'interès inferencial. Per exemple, l'enunciat "això és una flor", pel seu caràcter redundat no aporta cap mena de modificació contextual.

Imatge 5: extreta d'un anunci de sabates.

També s'elideix aquella informació que, tot i sent nova, no permet cap tipus d'interacció prèvia i, per tant, és impossible inferir-ne nova informació. Seria el cas de la informació que aporta dir que el dia 5 de maig de 1881 va ploure.

Com també s'elimina la informació jutjada incoherent respecte al context, ja que la seva força inenunciativa és tan dèbil que pràcticament no modifica el context. Per exemple: "Camila Parker ha estat escollida Miss Regne Unit?"

Imatge 6: *The Mirror*. Publicada a *El Periódico de Catalunya*, 27 de novembre de 1998.

En una segona fase inferencial, es jerarquitzen i s'organitzen els supòsits tot prioritzant els més creïbles o vertaders per damunt dels probables, i aquests per sobre dels menys probables. En el transcurs del procés inferencial, els supòsits considerats vertaders o més creïbles són escollits en detriment d'altres que no pertanyen a aquestes mateixes categories. La força de la inferència depèn de la categoria que s'atorga a cada supòsit.

En el transcurs d'aquest procés cada supòsit s'accepta sobre la base de la veritat d'un altre supòsit, i d'aquest procés se'n dedueix un procés inferencial. Així, quan els supòsits que serveixen de base a una inferència són vertaders, la inferència obtinguda és vertadera. Si solament un dels supòsits no és vertader, la conclusió hereta el grau de certesa del supòsit més dèbil. Si cap dels supòsits és vertader, el valor de la inferència és menor que el més dèbil dels supòsits. Si hi ha contradicció entre els supòsits s'escull el que sembla més versemblant. Si no hi ha contradicció entre ells, i les possibilitats dels supòsits presenten una certa similitud, tendim a prioritzar aquells que ofereixen més seguretat.

D'altra banda, la força d'un supòsit també depèn de la relació que estableix l'enunciatari entre el supòsit i la manera com s'ha adquirit. Si prové de l'experiència directa de l'individu, la seva força és major que si ha estat tramès per altres persones. En el primer cas, el supòsit serà admès com a real pel fet que esst vinculat a l'experiència i a la memòria de l'enunciatari. Com a cas particular conegut, el supòsit s'erigeix en precedent o model amb el qual es poden valorar altres casos. En la resta dels casos, en què la valoració s'assenta sobre coneixements adquirits per altres mitjans o persones, la seva força és directament proporcional al crèdit que s'atorga al mitjà o a la persona que l'ha tramès.

Una de les particularitats més destacades de la implicatura i de les successives inferències és que la continuació del discurs pot desautoritzar o anul·lar les inferències prèviament suscitades pel mateix enunciat. Per exemple, en la imatge 7, l'enunciatari podria arribar a inferir que entre la dreta parlamentària i l'església catòlica hi ha compromisos i subordinacions inconfessables, a més de constatar una actitud reaccionària i autoritària per part de la dreta i que, fins i tot, hi ha un traïdor en l'esquerra. Davant d'aquesta interpretació l'enunciador sempre pot adduir que ell no ha dit tal cosa, perquè, de fet, la inferència final és responsabilitat de l'enunciatari.

Imatge 7: Ventura & El Burladero. *La Vanguardia*, 23 de setembre de 1998.

La implicatura permet "fer entendre" un determinat contingut sense que això obligui a assumir la responsabilitat de comunicar els continguts proposicionals que realment es comuniquen. Inferir un contingut és una forma de saber alguna cosa que a l'enunciador li interessa que l'enunciatari sàpiga, però sense responsabilitzar-se d'aquest fet comunicatiu, fins a l'extrem que la inferència pot resultar falsa i no per això l'enunciat portador resulta alterat en el seu valor de veritat i d'eficàcia. L'enunciador, en no ser necessàriament responsable de les implicatures, té la possibilitat de recuperar el text i desmentir-ne els continguts implícits, ja sigui afegint a l'enunciat una clàusula que els invalidi o remetent l'enunciat a un altre context que indiqui clarament que l'enunciatari està violant de manera flagrant el principi de cooperació.

Les inferències, pel fet que resideixen en la mateixa competència dels enunciataris, responsabilitzen aquests, i no pas l'enunciador, de la seva autoria. Però, per altra part, aquesta dependència entre inferència i competència comunicativa de l'enunciatari també permet aportar un coneixement generatiu a allò que s'ha dit, a partir d'allò que es mostra. Comparada amb la resposta directa d'un acte codificat, la resposta inferencial enriqueix l'acte de comunicació en la mesura en què complementa la informació no suficientment precisada i amplia la seva significació més enllà de la simple conclusió inferida.

Aquesta circumstància, tradicionalment jutjada com una deficiència del llenguatge natural i, per tant, impròpia d'una comunicació basada en els principis biunívocs de la lògica, s'ha de veure com un enriquiment de l'acte comunicatiu, en el sentit que augmenta la força inenunciativa més enllà del que expressa la conclusió inferida. A partir de la comprensió del tema enunciat, l'enunciatari es responsabilitza de la conclusió inferida i, en suggerir altres supòsits, augmenta i enriqueix la pertinència de l'enunciat inicial. Així, podríem dir que, mitjançant la interpretació inferencial, l'enunciatari esdevé en certa mesura coautor del discurs.

Bibliografia:

BELINCHÓN, M. i d'altres. *Psicología del lenguaje: investigación y teoría*. Madrid: Trotta, 1992.

BESNIER, Jean-Michel. "Pour une communication sans concept". *Réseaux* 46-47, CNET, 1991.

GRICE, H. P. "Logic and Conversation, Syntax and Semantic" a COLE, P. i MORGAN, J. (ed.): *Speech Acts*, vol. 3. Orlando: Academic Press Harcourt Brace, 1975. Pàgines 41-45.

GRICE, H. P.: "Presupposition and Conversational Implicature" a COLE, P. (ed.): *Radial Pragmatics*. New York: Academic Press, 1981. Pàgines 183-198.

LÉVI-STRAUSS, Claude. *Les structures élémentaires de la parenté*. La Haia: Mouton, 1967. (Trad. espanyola: *Las estructuras elementales del parentesco*. Barcelona: Paidós, 1991.)

RECANTI, F. "Communication et Cognition". *Pragmalinguística* 1, 1993. Pàgines 281-305.

SPERBER, D. i WILSON, D. *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell, 1986. (Traducció espanyola: *La relevancia*. Madrid: Visor, 1994.)

SPERBER, D. i WILSON, D. "Precis of Relevance: Communication and Cognition". *Behavioral and Brain Sciences* 10 (4), 1987. Pàgines 697-754.

Notes:

(1) Vegeu PERICOT, Jordi: "Les guies inicials i els llindars del joc visual". *Formats* 1. <http://www.iaa.upf.es/formats>.

(2) Per a Sperber i Wilson (1981), les màximes de Grice es podrien reduir al principi únic de rellevància, essencial i suficient per iniciar en e l'ésser humà un procés inferencial en el transcurs d'una interacció comunicativa. Si bé aquesta proposta és coherent i comprensible, la subdivisió d'aquest principi en categories i màximes permet analitzar amb més concreció els diversos usos a què són sotmesos els enunciats en el transcurs de

l'acció comunicativa i, de manera molt especial, en les modalitats d'ús basades en la transgressió de les pròpies màximes.

(3) GRICE, H. P.: (1975: 41-45).

(4) Es pot trobar una informació més detallada sobre el principi d'influència a GRICE (1975: 45).

(5) Vegeu LÉVI-STRAUSS (1967: 70).

(6) SPERBER; WILSON (1985: 153:154).

(7) El fet d'admetre el fenomen interpretatiu de l'enunciatari en tant que aquest infereix la intenció informativa i comunicativa de l'enunciador no està exempt de crítica, des que Wimsatt i Beardsley, amb la seva teoria de la fallàcia intencional (WIMSATT, W. K.; BEARDSLEY, M. C.: "The intencional fallacy" a *The Verbal Icon*. Londres: Methuen & Co., 1954. Pàgines 3-18), qüestionaren la intencionalitat com a base de la significació. Molts analistes de la comunicació han posat en dubte la possibilitat d'accedir al seu coneixement a través de l'enunciat. Així, per a alguns d'ells, el significat d'un enunciat és únicament el que l'autor ha desitjat donar-li. L'enunciatari, pel fet que no té accés a la ment de l'autor, sinó solament a allò que diu o mostra en l'enunciat, no té possibilitats de saber més enllà dels termes en què l'autor ho ha fet.

Des d'aquesta perspectiva, aconsellem consultar preferentment ADAMS, J. K. i TOOLAN, M. (ADAMS, J. K. *Pragmatics and Fiction*. John Benjamins, 1985; TOOLAN, M. "Largely for against theory". *Journal of Literary Semantics* XIX (1990). Pàgines 150-166). També GREEN, K. "Relevance Theory and the literary text: some problems and perspectives" a *Journal of Literary Semantics*, XXII/3 (1993). Pàgines 207-217.

Tot admetent que l'enunciat pot ser interpretat diferentment, altres autors, com DERRIDA, J. ("Signature event context", *GLYPH*,1, 1977. Pàgines 172-197), consideren que el significat d'un enunciat és solament el significat que formalment aporta aquest i no hi ha possibilitat d'extreure'n un altre sense extralimitar-se en les funcions de lector.

L'enunciat "és allò que és", encara que el significat que li assigna l'enunciador pugui variar constantment. Així, si allunyem el text del seu significat original i el recontextualitzem, se'n perd el significat intencional original. Aquest caràcter fix del significat d'un enunciat es contraposa amb l'opció pragmàtica d'aquest text. Fent-nos ressò del pensament de Thiebault i altres (THIEBAULT, C.: "Retórica de la lucidez" a *La Balsa de la Medusa*, 32 (1994). Pàgines 61-80; DIXON i al. "Literary processing and Interpretation: toward empirical foundations" a *Poetics*. 32 (1-2) (1993). Pàgines 5-33; ECO, U. *Los límites de la interpretación*. Barcelona: Lumen, 1992; Von BLASERSFELD, (1983). Pàgina 208; BREDELLA, L. (1992). "The pragmatics of Literary Texts" a STEIN, D. (ed.) (1992). Pàgines 313-333), considerem que el significat de l'enunciat és solament la interpretació que li dona el lector. L'autor invita, per tant, a una determinada interpretació que l'enunciatari recupera.

Com hem dit, aquest estudi, en prioritzar els enunciats que violen intencionadament les màximes per tal d'implicar altres significats, considera que l'autor té sempre en compte que les implicacions provenen d'una interpretació contextualitzada i, a partir d'aquí, intenta induir l'enunciatari a una determinada lectura, i precisament aquesta.

(8) Vegeu BELINCHÓN, M. i al.: *Psicología del lenguaje: investigación y teoría*. Madrid: Trotta, 1992.

(9) Vegeu RECANTI, F. "Communication et cognition". *Pragmalinguística* 1 (1993). Pàgines 281-305.

